

[Právní rozhledy 1/2019, s. 1]

Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku

Od nabytí účinnosti právních předpisů, které položily základ pro „nové“ soukromé právo, již uplynulo pět let a zdá se, že by toto výročí mohlo jinak projít bez povšimnutí. Jakkoli by to bylo mrzuté, skutečnost, že rekodifikace není aktuálně pociťována jako palčivé téma, je především pozitivní zprávou o ní samotné. Již dnes je jasné, že ji přinejmenším odborná veřejnost vstřebala a i přes drobné obtíže s ní žije a snad ji i bere za svou. Toto připomenutí je současně i poděkováním těm, kteří se o její přijetí zasloužili.

Kolektiv autorů*

I. Úvodem

Rekodifikace soukromého práva zásadním způsobem posunula horizont nejen právního diskurzu, ale ve výsledku též praktického života. Jakkoli může být prvních 5 let účinnosti příliš krátkou dobou pro činění hlubších závěrů, zdá se, že již dnes lze identifikovat základní rysy tohoto posunu, stejně jako jeho úskalí, která každá změna nutně přináší.

Za definitivně vyvrácené lze dnes mít různé chiliastické obavy a varování, dle nichž měla rekodifikace rozvrátit civilní život a přinést extrémní náklady, které zaznívaly v době jejího schvalování. Nové soukromé právo je však stále ve věku předškoláka: bojí se, uniká, vzpírá se. Formuje se v kontextu diskontinuitní historické zkušenosti, plejády aktuálních ambicí i otevřenosti budoucích očekávání. Jeho dnešní interpretace je tak vždy do značné části hypotetická a v mnohém nutně autorsky subjektivní.

Platí totiž, že soukromé právo je zde proto, aby zabezpečilo prostor každého z nás pro dosahování štěstí, což současně vyžaduje rozumnou autonomii vůle a ochranu slabších. A to, že naše představy o štěstí jsou různé a proměnlivé, na věci nic nemění. Jsme rádi, že můžeme být každý jiný, že můžeme normativní text rozvíjet, můžeme uvažovat v konturách moderního středoevropského soukromého práva a můžeme obsah norem výkladem uvádět do praktického života, či alespoň prosvětlovat. Můžeme rozvíjet stavbu, kterou postavil prof. Karel Eliáš, jedno, že někdy uvažujeme o stavebních změnách. Můžeme; a to je víc než málo.

II. Statusové otázky člověka a právo na ochranu osobnosti

Občanský zákoník je vybudován na úctě k přirozeným právům člověka, která uznává tím, že jim stanovuje jejich meze a způsob ochrany. Humanitní základ zákoníku se promítá do mnoha ustanovení. Zřetelně je to patrné u statusových práv člověka, jakož i u přirozených práv spojených s lidskou osobností.

Důraz na sociální a morální rozměr lidského soukromoprávního postavení nachází mimo jiné výraz v soustavě podpůrných opatření při narušení schopnosti zletilého člověka právně jednat. Čím dál tím častěji je v praxi využíváno „předběžné prohlášení“ (§ 38 ObčZ), které dává možnost uspořádat si „v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat“ *pro futuro* právní poměry každý podle vlastních představ. Nejde zdaleka jen o vysoký věk, ale čím dál tím častěji i případy např. hypoteticky předpokládaných dopravních nehod, cestovatelských úrazů, obavy z rozbujení dosud latentní nemoci apod.

Nezřídkou se také může člověk ocitnout v situaci, kdy mu činí potíže (krátkodobě či trvale) i zajišťování běžných životních potřeb. Z důvodů snahy šetřit práv spojených s integritou člověka v co nejširším rozsahu, s respektem k jeho důstojnosti a jedinečnosti, však již není zdaleka tak často přistupováno k omezování svéprávnosti lidí trpících duševními poruchami. Naopak je čím dál tím

častěji využíváno méně invazivních metod, jako je nápomoc při rozhodování a částečně (s ohledem na mnohé nejasnosti) i zastoupení členem domácnosti.

U nápomoci při rozhodování nejde zdaleka jen o jakési „procesní právo na konzultace“, ale především i právo podpůrce namítat neplatnost právního jednání podporovaného. Zákoník si zkrátka hledí úcty k člověku, byť by byl sebevíce postižen bez reálné naděje na zlepšení stavu.

Osobnost člověka je chráněna *v její celistvosti* (jako jednotné právo na ochranu osobnosti). Výslovná úprava ohledně udělení souhlasu se zásahem do práva na ochranu osobnosti (včetně možnosti souhlas odvolat) vedla k významnému zvýšení právní jistoty. Naopak, podrobnější úprava týkající se ochrany soukromí či duševní a tělesné integrity velké změny do aplikační sféry nepřinesla.

Nabytí účinnosti evropského nařízení GDPR, které obsahuje vůči obecné občanskoprávní úpravě pravidla speciální, znamenalo zásadní dopad (nejen) do oblasti ochrany osobních údajů. V neposlední řadě rozšíření možnosti využití zákonných licencí ukončilo diskuse o možnosti pořizovat záznamy z jednání zastupitelstev obcí, krajů nebo jiných shromáždění, kde se jedná o věci veřejné.

Za jednoznačný přínos **občanského zákoníku** lze považovat, že poctivě sleduje svobodně projevenou lidskou vůli nejen při nakládání s majetkovými právy, ale taktéž ohledně zásahů do tělesné integrity (nakládání s lidským tělem za trvání života i pro případ smrti). Žel, tzv. „technická“ novela zákoníku zasáhla do úpravy pitev právě v opačném směru. Došlo k tomu, že stát posléze ustoupil z ochrany privátní autonomie, pokud jde o pitvy, a vzal v potaz odbornické obavy o dostatečnou „propitvatelnost“, jak je vynesly zájmové korporace. Ostatně, privátní autonomie je poněkud „na hlavu postavena“ také u odnímání tělesných orgánů zemřelých pro účely transplantační, které **transplantační zákon** připouští, pokud zemřelý s takovou možností nevyslovil prokazatelně nesouhlas.

Právní praxe se postupně sžívá s novým konceptem odškodňování újmy na zdraví a při usmrcení člověka. Po zrušení tzv. „odškodňovací vyhlášky“ pomohla překlenout fázi nejistoty též nezávazná metodika k určování náhrady nemajetkové újmy na zdraví.¹

Úprava civilního stavu lidí a práva na ochranu osobnosti se ukázala schůdnou a životaschopnou. Zdánlivé „duplicity“ se zdravotnickým právem, na které bývá poukazováno, totiž ve skutečnosti nejsou duplicitami, nýbrž odlišnými úpravami s rozdílnou věcnou působností.

III. Právnícké osoby

Jednotná úprava právníckých osob v rámci koncepčně sevřené obecné části **občanského zákoníku** přinesla zásadní, pro mnohé až paradigmatický posun v jejich vnímání. Potkávání se různých typů a druhů právníckých osob na půdorysu shodných obecných konceptů vede k průběžné konfrontaci myšlenkových schémat, přispívá k jejich tříbení i vzájemné inspiraci. Nelze podcenit ani význam odpovídajících změn věcné příslušnosti soudů,² především pak přesun řízení ve „statusových věcech právníckých osob“ (včetně spolků) na krajské soudy a s tím související sjednocující tendenci.

Dnes lze již zřejmě uzavřít, že výsledkem změn, které přineslo nové soukromé právo, je výrazný *posun k liberalizaci*, ke zdůrazněné reflexi tzv. *ustavovací svobody*, resp. autonomie vůle zakladatelů právníckých osob. Tento trend lze demonstrovat na několika recentních rozhodnutích Nejvyššího soudu týkajících se problematiky tzv. souběhů,³ změn zakladatelských právních jednání nadačních fondů,⁴ či formy zakladatelských právních jednání ústavů^{5,6} Podobným posunem pak prochází i doktrína, jak lze vysledovat z mnoha výstupů v odborné literatuře.

Na druhou stranu – i v kontextu současného práva – zůstává nevyjasněna obecná otázka povahy právní úpravy právnických osob co do její kogentnosti, především ve vztahu k vymezení tzv. statusových otázek upravených odkazem na právo týkající se postavení osob ve smyslu § 1 odst. 2 ObčZ. V tomto směru vzbudilo pozornost rozhodnutí, podle kterého nemůže být do obchodního rejstříku zapsáno jako způsob, jakým členové statutárního orgánu jednají za obchodní korporaci, společné jednání prokuristy a člena statutárního orgánu.⁷ Toto rozhodnutí jako by šlo proti výše identifikovanému proudu a naznačuje hranici určitého myšlenkového tektonického zlomu.

Obecná úprava právnických osob vykazuje známky jisté „komercializace“, resp. zobecnění konceptů úpravy obchodních korporací, či závěrů obchodněprávní doktríny. Toto řešení má samozřejmě pozitivní i negativní dopady. Právo obchodních korporací je z přirozených důvodů nejpropracovanějším segmentem úpravy právnických osob. Současně ale platí, že „jedna míra nesedí všem“ a paušální aplikace závěrů ze světa obchodních korporací ve vztahu ke všem právnickým osobám je zjevně nevhodná. Zřejmě nejpálčivěji pociťujeme tento problém ve vztahu k obecné úpravě péče řádného hospodáře v § 159 ObčZ, a to především ve vztahu k postavení členů statutárních orgánů spolků, ústavů či jiných „neziskových“ právnických osob. V této souvislosti se otevírá zásadní otázka možného omezení odpovědnosti členů statutárních orgánů jiných právnických osob, než jsou obchodní korporace. Stejně ožehavá a často bohužel odbývaná je aplikovatelnost pravidel správy soukromých právnických osob na právnické osoby veřejného práva, zejména obce či kraje. Ačkoliv § 20 odst. 2 ObčZ před paušálností závěrů varuje, praxe toho mnohdy nedbá.

„Slepou uličkou“ se bohužel ukázala být úprava *statusu veřejné prospěšnosti*. Původní, v našich podmínkách zřejmě ambiciózní záměr, navázat režim veřejně prospěšných osob na soukromoprávní kategorii, se projevil jako neživotaschopný, zřejmě v důsledku neochoty reflektovat tento koncept v rámci veřejnoprávní, především daňové, regulace.

Nepochybně pozitivně je nutné naopak hodnotit zavedení *jednotné úpravy veřejných rejstříků* právnických osob. Je přirozené, že (související) zavedení spolkového rejstříku se bude potýkat s největšími problémy, které působí především historické relikty předchozí evidence Ministerstva vnitra. S tím pak souvisí i další téma, které je aktuálně diskutováno na nejrůznějších úrovních, totiž jak ústavně konformně dosáhnout bez velkých nároků na státní rozpočet výmazu stovek „hibernujících“ či „mrtvých“ spolků, které již nejsou funkční, ale ve spolkovém rejstříku jsou stále zapsány.

Ukazuje se, že dlouhá a bohatá historie spolků se dere na povrch a ztěžuje jejich jednotné uchopení. Zdá se, že mnohé spolky „kvazisvazového“ typu byly zřejmě – v důsledku několikerých transformací (v letech 1951, 1990 a 2014) – ve výsledku chybně „překlopeny“ do režimu spolku s pobočnými spolky. To v praxi vede někdy až k poněkud zarážejícím rozhodnutím ohledně tzv. možnosti pobočného spolku „vystoupit“ ze spolku,⁸ i když – co do uspořádání poměrů – by bylo možné s takovým výsledkem řízení souhlasit.

V souvislosti s první dílčí novelizací *občanského zákoníku* došlo ke změně právní úpravy ve vztahu k odborovým organizacím (a částečně i organizacím zaměstnavatelů). V *příkrém rozporu s ochranou práv třetích osob* byl zaveden evidenční princip i pro „změnu“ a zánik odborových organizací, který byl dosud uplatňován pouze u jejich vzniku. Tato koncepční změna působí v praxi (nejen rejstříkových soudů) nemalé obtíže a je příkladem nepromyšleného právně politického zásahu. Navíc se rejstříkové soudy pouští do přeregistrace pobočných odborových organizací, čímž zcela mění jejich povahu, ač jim tato kompetence ze zákona nenáleží.

IV. Věc v právním smyslu

Myšlenka modifikovat kategorii *věcí v právním smyslu* směrem k širokému pojetí (ve srovnání s občanským zákoníkem 1964) byla zpočátku přijímána s rozpaky a nedůvěrou. Ještě před přijetím kodexu bylo v literatuře opakovaně upozorňováno na nevýhody navrhované koncepce. Naopak hlasy obhajující široké vymezení věci zdůrazňovaly modernost řešení a jeho věcnou správnost (lze-li ovšem v uvedeném kontextu o „věcné správnosti“ vůbec hovořit).

Změnou přístupu nepochybně nedošlo k žádnému fatálnímu selhání systému regulace majetkových práv jako celku. Široké pojetí věci však přesto některé problémy působí, především pak v rámci regulace věcných práv (viz dále).

Široká koncepce věci postavila praxi a teorii před řadu otázek. V mezidobí se rozproutila diskuse např. o právní povaze některých objektů. Debatuje se o tom, zda je věcí např. *dluh* (jako protiklad pohledávky, která sama věcí je; navíc zákon umožňuje dispozice s dluhem); *smlouva* (neboť zákon umožňuje její postoupení); *některé druhy majetkových práv* (např. právo vlastnické); *bankovní účet*; popř. jiné objekty (srov. např. debatu o právní povaze *informace*).

Přitom je třeba poznamenat, že to, co praxi zpravidla tíží, není vyjasnění samotné právní podstaty určitých entit (a jejich případné zařazení do kategorie *věcí*), nýbrž vyřešení otázky možnosti dispozic s různými objekty, resp. identifikace pravidel, jimiž se tyto dispozice řídí. Není proto třeba zkoumat např. právní povahu smlouvy, když ze zákona jasně plyne, jak lze se smlouvou disponovat (§ 1895 a násl. ObčZ).

Problémy vyvolává vymezení některých kategorií věcí – např. *rodinného závodu*. Upozornit lze též na obtíže plynoucí z institutu *věci hromadné*. V literatuře se doposud vyprofilovaly dva názorové proudy. Dle prvního z nich je hromadná věc pouze *jedním z typů věci v právním smyslu*; dle druhého jde o *zvláštní kategorii (odlišnou od věci v právním smyslu), která má spíše jen formální význam*. Základní rozdíl tkví v tom, že pojmáme-li hromadnou věc skutečně jako věc v právním smyslu, musíme tím nutně připustit i existenci věcných práv na tomto objektu. Chápe-li se naopak hromadná věc jako objekt nemající povahu věci, nelze s ním – jako s celkem – věcněprávně disponovat.

Důsledky rozdílného přístupu lze demonstrovat na následujícím příkladu. Závod (jako věc hromadná) je tvořen mj. i pozemkem, který je zatížen věcněprávním zákazem zcizení (§ 1761 ObčZ). Poté je uzavřena smlouva o převodu závodu. Teorie, která tvrdí, že hromadná věc je věcí v právním smyslu, musí nutně dojít k závěru, že zákaz zcizení se v tomto případě neprosadí, neboť převod se netýká jednotlivosti, nýbrž celku (závodu). Naopak teorie, která tvrdí, že hromadná věc není věcí v právním smyslu, dospívá k závěru, že zákaz zcizení se prosadí. Dle této úvahy se totiž nepřevádí nějaká abstraktní univerzalita (celek), nýbrž každá jednotlivá složka (věc), resp. suma jednotlivých věcí. Pak se však musí prosadit i omezení týkající se každé konkrétní věci (pozemku).

Jinou nejasnou kategorií, jež doznala v průběhu doby patrný interpretační (i návazný legislativní) vývoj, je kategorie *veřejných seznamů* věcí. Počáteční – možno říci bezbřehé – přístupy prohlašující (zpravidla bez jakékoli argumentace) za veřejný seznam v podstatě jakýkoli registr objektů,⁹ začínají být postupně modifikovány a autoři se ve svých závěrech stávají opatrnějšími. Pojetí veřejného seznamu není jednotné; lze naznačit dvě možnosti přístupu k vymezení pojmu. Dle jednoho řešení je veřejným seznamem pouze registr věcí, který je za veřejný seznam zákonem výslovně prohlášen (*formální pojetí*). Druhé řešení pak lze nazvat jako *materiální pojetí*; rozhodující je, zda určitý seznam – bez ohledu na své formální označení – splňuje jisté (minimální) atributy. Těmi jsou formální publicita a materiální publicita. Již samotné východisko materiálního pojetí je však pochybné.

Shoda je alespoň na tom, že veřejným seznamem v režimu **občanského zákoníku** je *katastr nemovitostí, námořní rejstřík a plavební rejstřík* (na základě formálního pojetí). Přitom však plavební rejstřík byl prohlášen za veřejný seznam teprve až novelou zákona o vnitrozemské plavbě (provedenou zákonem č. 187/2014 Sb.) s účinností od 1. 1. 2015. Dle vyjádření

předkladatele novely (Ministerstva dopravy) byl plavební rejstřík do té doby chápán jako *neveřejný* seznam; novela tento princip změnila, nikoli však ve vztahu ke všem plavidlům. Podobný přístup lze spatřovat ve vztahu k ochranným známkám – nedávno byl do legislativního procesu předložen návrh novely zákona o ochranných známkách, jehož cílem je mj. dosáhnout toho, aby se rejstřík ochranných známek stal veřejným seznamem (návrh je však stále v legislativním procesu).

Z judikatury Nejvyššího soudu lze poukázat na správné rozhodnutí, dle něhož registr silničních vozidel není veřejným seznamem.¹⁰ Naopak jiné rozhodnutí téhož soudu označilo – chybně – za veřejný seznam letecký rejstřík.¹¹

Lze uzavřít, že *samotná široká koncepce věci v právním smyslu zásadněji negativní důsledky nezpůsobila*. Nicméně snaha navázat tento institut na jiné materie již určité problémy vyvolává. Základní rámeček vztahu kategorie věci a jiných oblastí (zejm. úpravy obligačních a věcných práv) je zhruba narýsován. Upřesňování jednotlivých kontur si však vyžádá ještě relativně dlouhý čas. K zásadním legislativním zásahům však zatím nejsou důvody.

V. Právní jednání

V době přijímání nového **občanského zákoníku** se diskuse k institutu právního jednání týkala převážně jeho označení. S terminologickou změnou, kdy se z právního úkonu mělo stát právní jednání, byly spojovány téměř katastrofální konce. V té době bylo bohužel obvyklé, že se kritika týkala převážně jen jevové stránky, a nikoli vlastní podstaty.

Katastrofální konce nenastaly. Změna terminologie přitom měla jen vyjádřit, že dochází k významné změně právě podstaty institutu, spočívající ve výrazném posílení autonomie vůle jednotlivce, a tím lidské svobody vůbec. Dosavadní přístup lze demonstrovat zejména na těchto případech: 1. v praxi absolutně převažovalo pojetí, podle kterého každý rozpor se zákonem vede k neplatnosti právního úkonu; 2. tato neplatnost je zásadně absolutní, tj. soud k ní přihlédne i proti vůli stran; 3. při výkladu písemného právního úkonu je rozhodující samotný text, byť by bylo možné zjistit odlišnou společnou vůli stran (§ 35 odst. 2 ObčZ 1964); 4. nadměrné užívání obligatorní písemné formy jen z důvodu „lepší prokazatelnosti“, jejíž nedodržení bylo stíháno absolutní neplatností, což mělo za následek, že se v těchto případech nerespektovala ani prokázaná skutečná vůle stran. Podle nového práva naopak výslovně platí, že každý rozpor se zákonem nepůsobí neplatnost (§ 580 ObčZ); pokud ano, pak je neplatnost zásadně relativní (§ 586 ObčZ). Při výkladu právního jednání se primárně vychází ze skutečné vůle stran (§ 556 ObčZ) a obligatorní písemná forma byla redukována jen na případy, kdy ji vyžaduje zvláštní důvod, zejména ochrana některé ze stran, případně bezpečnosti právního styku.

Při komplexních změnách významných právních předpisů bývá právní praxe často velmi setrvačná. Řešení, která se aplikovala za účinnosti dosavadní právní úpravy, jsou projektována i do právní úpravy nové. Někdy se právní praxe přizpůsobí duchu nové úpravy až po několika desetiletích. S potěšením lze sledovat, že výše uvedená změna institutu právního jednání je právní praxí v zásadě respektována. Zřetelně ubývá formalistického výkladu právního jednání.¹²

Přesto jsou některé objektivně neudržitelné právní závěry stále tvrdohlavě uplatňovány, byť to bylo zatím ve vztahu k předešlé právní úpravě. Tak je tomu např. při posouzení „smluvní pokuty“ ujednané v souvislosti s výkonem práva.¹³ Problematické je, že se jedná o problém, který se totožně vyskytuje jak v předchozí, tak i nové právní úpravě. Lze jen doufat, že např. s ohledem na celkový příklon nové právní úpravy k zásadě autonomie vůle budou tyto závěry pro účely nové právní úpravy opuštěny.

Hovoříme přitom jen o změnách, které ovlivňují podstatu institutu právního jednání, nikoli o dílčích změnách, které někdy modifikovaly jen některé parciální otázky, byť i tyto změny mohly být velmi razantní (např. v případě relativní neúčinnosti).

Změny v oblasti právního jednání však pochopitelně neustaly samotným přijetím **občanského zákoníku**. Zejména v oblasti elektronického právního jednání přineslo významný posun nařízení eIDAS a související národní legislativa.¹⁴

Již po 5 letech účinnosti nového **občanského zákoníku** lze konstatovat, že napomohl posunout právní praxi k závěrům, které odpovídají základním principům a hodnotám soukromého práva. Současně je třeba mít na paměti, že slova zákona jsou jen branou k poznání práva. Je třeba jí projít, avšak právo samo je podstatně bohatší. Zahrnuje souhrn na základě zákona dovozených pravidel pro konkrétní (typické) životní situace. Formulace těchto konkrétních pravidel, která stručně označujeme jako právní dogmatika, a jejich odůvodňování je především úkolem právní vědy a soudní judikatury.

Byť nová právní úprava byla zcela zásadním impulsem pro rozvoj právní dogmatiky, v žádném případě nelze říci, že by všechny problémy byly zcela vysvětleny. Ne zcela nejšťastnějším se jeví např. užití kritéria rozporu s dobrými mravy pro vymezení absolutní neplatnosti (§ 588 ObčZ). Mezi dosud zcela nevyjasněné otázky proto stále patří, zda každý rozpor s dobrými mravy působí absolutní neplatnost, zda kritérium „zjevnosti“ má být užíváno ve smyslu řešení pochybností jako v § 8 ObčZ, nebo ve smyslu intenzity rozporu, a jaký je vztah tohoto pravidla k § 586 a § 1 odst. 2 ObčZ. Přesvědčivé řešení této otázky je jistě jedním z úkolů, před kterými civilistická dogmatika stále stojí.

VI. Rodinné právo

O rodinném právu se traduje, že je nelze měnit den ze dne, neboť je ovlivněno tradicemi, náboženstvím, kulturou. Proto se v Principech a východiscích nového kodexu soukromého práva z pera hlavních zpracovatelů¹⁵ uvádí, že ve vazbě na rekodifikaci občanského práva nedozná české rodinné právo významných změn. Důraz na kontinuitu v této oblasti je podpořen faktem, že k poměrně významným změnám rodinného práva u nás došlo již záhy po pádu předchozího režimu, a to tzv. velkou novelou zákona o rodině, inspirovanou mnoha mezinárodními smlouvami, judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a ústavních soudů, resp. vývojem v evropských zemích.

Nicméně, změny rodinného práva v souvislosti s přijetím nového **občanského zákoníku** nastaly. Na první pohled je patrné, že jeho normy byly začleněny do části druhé kodexu tak, jak bylo u nás tradicí před komunistickým převratem. Za nejvýznamnější je však třeba považovat opuštění koncepce společenského vztahu a v jeho rámci občana jako jednoho z jeho prvků. Mladá generace právníků zřejmě toto zvýraznění nebude považovat za klíčové, protože v nové učebnici rodinného práva již není „společenský vztah“, resp. právní vztah s jeho prvky, nikterak pojednán. Teorie sovětského rodinného práva s vazbou na sovětskou rodinu byla v tichosti opuštěna a rodinné právo začalo být opět pojímáno obdobně jako před mnoha lety. Člověk a jeho rodinný život je středobodem právní úpravy rodinného práva u nás tak, jak by tomu bylo, kdyby právní tradice nebyla násilně porušena.

Nové české občanské právo, jako jádro práva soukromého, vychází z tradičních civilistických hodnot, od kterých se odvíjí principy i úprava jednotlivých institucí. Jednou z nejvýznamnějších hodnot je svoboda člověka. Každý má právo žít podle svého a zvolit si takový rodinný život, jaký mu vyhovuje. Autonomie vůle, jako klíčová zásada soukromého práva, se tak promítá i do norem rodinného práva. Limity jsou stanoveny smysluplně tak, aby vyváženě chránily nejen třetí osoby, ale zejména slabší stranu, kterou může být kdokoli.

Tradičně se za ohrožené považuje nezletilé dítě. Lze říci, že nová koncepce rodičovské odpovědnosti zakotvená do **občanského zákoníku** a inspirovaná Principy evropského rodinného práva zajišťuje nezletilému dítěti vysoký standard ochrany. Jako druhá strana téže mince garantuje rodičovská odpovědnost rovnováhu mezi rodiči nezletilého dítěte, zejména tím, že náleží oběma a její obsah je formulován tak, aby zohlednil právo nezletilého dítěte na plnohodnotný rodinný život. To je významné zejména v případě rozchodu či rozvodu rodičů nezletilého dítěte. I tzv. nepečující rodič má právo se s dítětem stýkat a rozhodovat o jeho bydlišti, vzdělání, pracovním uplatnění, majetku, nikoli běžných léčebných zákrocích apod.

V neposlední řadě je třeba zmínit i posílení postavení nezletilého rodiče dítěte a také rodiče, který byl omezen ve svéprávnosti. Díky nové koncepci svéprávnosti zakotvené do obecné části **občanského zákoníku** je mnohé nazíráno jinak, lépe, ku prospěchu jak osob s handicapem, tak jejich nezletilých dětí s tím, že právě participační práva nezletilých dětí jsou podtržena v návaznosti na Úmluvu o právech dítěte.

Ano, i v části druhé **občanského zákoníku** lze nalézt ustanovení, která by mohla být formulována lépe. Do budoucna je třeba zvážit kupř. novou koncepci rozvodu ve prospěch smluveného rozvodu ve vazbě na Principy evropského rodinného práva, resp. rozvodu administrativního. Svoboda člověka je hodnota, kterou je třeba respektovat především. Smluvní volnost dospělých lidí, ať již manželů či partnerů, je nutné posilovat na straně jedné a na straně druhé usilovat o zvýšení míry odpovědnosti člověka za svůj život a za život těch, které k sobě připoutal, zejména v majetkové sféře, jde-li o bydlení a ochranu před domácím násilím.

VII. Věcná práva

Věcná práva patří k oblastem, které ve srovnání s občanským zákoníkem 1964 prodělaly nejpronikavější změny. Nejde jen o zavedení nových typů věcných práv (právo stavby, reálná břemena) či institutů (např. věcněprávní zákaz zcizení a zatížení, publiciánská žaloba), nýbrž někdy i o věcně odlišný přístup k regulaci (rozdělení věcných břemen na služebnosti a reálná břemena, řešení „absolutní ochrany relativních práv“ – srov. **§ 1044 ObčZ**, apod.). Uvedené změny proto vyžadují velmi pečlivý a poučený přístup k interpretaci zákona. Rovněž je třeba mít na paměti, že v oblasti *věcných práv je výrazně omezena autonomie vůle*. Základní zásada věcných práv (jejich působení *erga omnes*) hovoří proti principu smluvní autonomie, resp. tento princip významně oslabuje. Proto existuje *numerus fixus* věcných práv, a proto zákonodárce přistupuje k regulaci převážně pomocí kogentních norem. Na tyto momenty se občas zapomíná.

Výchozím neuralgickým bodem se jeví být *navázání široké koncepce věci v právním smyslu na úpravu věcných práv*. Tento „přechod“ je usnadněn prostřednictvím **§ 979 ObčZ**; ustanovení – byť není formulováno důsledně – vytyčuje hlavní směr uvažování. Přesto se však zdá, že toto východisko zůstává v praxi i literatuře často opomíjeno, v důsledku čehož dochází k určitým nepochopením (srov. např. úvahy o možné *vindikační ochraně vlastnického práva* k nehmotným věcem).

Návrat k tradiční zásadě věcných práv – *superficies solo cedit* – proběhl relativně hladce. Ukázalo se, že přechodná ustanovení týkající se této změny nemyslela zdaleka na všechny možné modality, které mohou vznikat. Praxe (včetně soudní judikatury) však tato rizika zachytila a v zásadě rozumným způsobem eliminovala (srov. např. problémy vznikající v souvislosti s **§ 3060 ObčZ**). Naopak jako problematické se jeví pojetí *superedifikátů* (dočasných staveb). Ani 5 let po nabytí účinnosti zákona zde *není jasná představa o obsahu tohoto pojmu*. Vyskytují se např. názory – které však nelze označit jinak než jako absurdní – dle nichž všechny stavby jsou dočasné, neboť žádná z nich nemůže přetrvat na věky. Důsledkem tohoto názoru je, že žádná stavba není součástí pozemku.

Praxe našla rychle oblibu v některých nových figurách – to platí zejména o právu stavby a věcněprávním zákazu zcizení a zatížení věci. Oproti tomu jiné novinky – např. uvolněná zástava, různé instrumenty umožňující nakládat s pořadím knihovních limitovaných věcných práv, reálná břemena aj. – zůstávají zatím spíše v pozadí zájmu. Dílem je to dáno i tím, že dosavadní publikované výstupy týkající se těchto institutů jsou rozpačité, nejisté ve svých závěrech a nepříliš detailní. To přirozeně zvyšuje rizika pro ty, kdo by chtěli uvedené instrumenty začít „průkopnický“ využívat.

V oblasti věcných práv se postupně rozvíjí judikatura Nejvyššího soudu. To platí zejména o práci „vlastnického“ senátu (senát č. 22); jmenovat lze zejména sérii rozhodnutí ohledně služebností a práva nezbytné cesty. Vlastnický senát přistupuje k řešení problémů velmi citlivě a poučeně, se stálým reflektováním teleologie jednotlivých zákonných pravidel.

Judikatorním testem vysokých soudů naopak zatím neprošel *princip materiální publicity veřejné knihy* (§ 984 ObčZ). V literatuře však již bylo publikováno několik příspěvků k některým aspektům tohoto instrumentu. Bohužel některá (základní) východiska právní úpravy zůstala prozatím nepochopena (příkladem může být nesprávný názor, že materiální publicita působí i tam, kde smlouva, kterou se věcné právo zřizuje či převádí, může být neplatná).

V rámci *knihovního práva* lze upozornit též na *absenci návaznosti katastrální legislativy na obecnou úpravu občanského zákoníku*. Katastrální legislativa by měla pouze zajistit procesní „dotažení“ hmotněprávních dispozic s nemovitými věcmi, ovšem v řadě případů tomu tak není. Jmenovat lze např. zřízení zástavního práva na právu služebnosti – **občanský zákoník** uvedené dispozici nebrání, avšak zápis takového zástavního práva do katastru nemovitostí nelze provést.

V rámci věcných práv se opakovaně stává, že zákon stanoví určité pravidlo, které se zdá být výjimkou z (opačného) principu. To proto, že je výslovně formulováno pouze pro část v úvahu přicházejících situací. Důsledkem jsou pak interpretace, že norma se aplikuje právě jen na tento (izolovaný) případ. Uvést lze § 1259 ObčZ, který poskytuje služebnostem analogickou ochranu, jako má vlastnické právo. U jiných limitovaných věcných práv (zástavní právo, reálné břemeno aj.) však obdobná úprava absentuje. Tím však nemá být řečeno, že jiná věcná práva takto chráněna nejsou. Vzhledem k tomu, že všechna tato práva působí *erga omnes*, musí pro ně platit i naprosto stejná ochrana.

Celkově vzato, úprava věcných práv v **občanském zákoníku** nabídla praxi nové, dalekosáhlé možnosti. Regulace sama však není bezproblémová a dosavadní přístup doktríny a praxe zatím nevedl k nastolení dostatečné jistoty. Dílčí problémy se řeší „za pochodu“, chybí však ukotvení obecnější koncepce (srov. např. diskuse o absolutní ochraně relativních práv v kontextu § 1044 ObčZ). Obor tedy zatím spíše přešlapuje na místě a čeká na kvalitní, hluboké a relativně komplexní dogmatické zpracování.

VIII. Dědické právo a správa (cizího) majetku

Jednou z oblastí, v níž jako by **občanský zákoník** o krok předešel svoji dobu, je liberalizace (resp. v evropském kontextu spíše standardizace) dědického práva jdoucí ruku v ruce s velkorysou nabídkou nástrojů správy (cizího) majetku. Dnes je nicméně více než zřejmé, že se tato oblast práva přesouvá z okraje do středu všeobecného zájmu. Po téměř 30 letech od pádu socialistického režimu totiž odchází první početně významná generace těch, kterým se podařilo nashromáždit významný majetek, přičemž řeší otázku jeho mezigeneračního předání a zabezpečení. Do různých struktur správy cizího majetku, jakož i do dědického řízení, proto míří nejen stále narůstající objem majetku, ale také odborná a laická pozornost.

Rozšíření prostoru pro autonomii vůle v dědickém právu vedlo k významnému *nárůstu počtu závětí*. Jejich pořizovatelé v praxi využívají nejen možnosti stanovení podmínek, příkazu, zřízení odkazu, ale možná poněkud překvapivě též institutů, jako je svěřenská nástupnictví. Většina závětí obsahuje určení správce dědictví nebo vykonavatele závěti. Na druhou stranu se dědické řízení zdá být stále ještě komplikované a v mnoha případech neúměrně dlouhé; v tom sehrává svou negativní roli složitá a v některých ohledech nepřiliš srozumitelná související procesní úprava.

Při strukturování mezigeneračního předání většího majetku představují nástroje dědického práva spíše druhořadou roli. Je tomu především proto, že základním rysem dědické sukcese je rozdělení majetku mezi dědice (popř. další osoby oprávněné). To ale zpravidla není v těchto situacích žádoucí, naopak se preferuje zachování celistvosti majetku, nebo alespoň jeho funkčně

souvisejících částí (např. při nástupnictví do „rodinných podniků“ či u nemovitostí). Proto dochází ke stále častějšímu využívání dalších právních nástrojů, které s dědickým právem „spolupůsobí“ a v řadě ohledů mu dokonce konkurují. K těmto účelům přináší **občanský zákoník** možnost využít zejména, vedle možnosti darovat pro případ smrti (*donatio mortis causa*), i ustavení fundace, svěřenského fondu či založení obchodní korporace určené ke správě majetku, nebo dále využít funkcionalit životního pojištění, či jiných obligačních instrumentů.

Jako nedostatečně dopracovaná se především v této souvislosti ukazuje úprava nepominutelných dědiců, která zcela nestandardně postrádá úpravu pravidel pro započítávání majetku převedeného bezúplatně zůstavitelem před jeho smrtí, popř. pro případ smrti. Riziko dovození relativní neúčinnosti či dokonce neplatnosti právních jednání s odkazem na krácení práv nepominutelných dědiců vyvolává značnou nejistotu, která je zvláště negativně vnímána ve vztahu ke zřizování rodinných fundačních struktur, jako jsou rodinné fundace nebo svěřenské fondy. Úprava nepominutelných dědiců se jeví proto jako vhodná pro legislativní úpravu, resp. dopracování.

Jakkoli se svěřenské fondy, coby „*d'áblův nástroj*“, jevily krátce po přijetí **občanského zákoníku** jako odsouzené k exemplárnímu zrušení, takovému osudu nakonec unikly. I přes počáteční nedůvěru se relativně rychle staly oblíbeným nástrojem pro správu rodinného majetku, a to především pro svoji flexibilitu a (především ve srovnání se zahraničními alternativami) nízkou nákladnost. Praxí je též oceňován jejich relativně přívětivý daňový režim. Zpravidla neodůvodněné obavy z jejich zneužívání nakonec vyústily pouze v poněkud nepromyšlené zavedení povinné evidence svěřenských fondů, která však na jejich oblību neměla podstatný vliv. V Česku dnes existují stovky svěřenských fondů, v nichž je spravován rodinný majetek celkově v řádech mnoha miliard korun. V evidenci svěřenských fondů je aktuálně zapsáno cca 1200 svěřenských fondů.

V praxi lze dále vysledovat vzrůstající zájem o sofistikovanější úpravu rodinných majetkových poměrů, začínají se objevovat v zahraničí oblíbené rodinné charty a podobná ujednání, roste zájem o filantropické aktivity a jejich zakomponování do těchto struktur. V této souvislosti se ovšem začínají projevovat nedostatky současné daňové úpravy, která nedává dostatečný komfort strukturám správy majetku se smíšeným, tedy soukromým i veřejně prospěšným, účelem.

IX. Závazkové právo

Stejně jako u pětiletého dítěte nepoznáme, jakým vlastně bude člověkem, je u **občanského zákoníku** obtížné říci, jaký vlastně je. Ještě obtížnější je to v oblasti závazkového práva. Závazky vznikají a mnohdy jsou i plněny zcela nezávisle na právním řádu. Jejich výhodou je často oboustranný zájem na plnění. Základní devizou každé soukromoprávní úpravy závazků proto je, když neruší a poskytuje dostatečný základ pro řešení sporů tam, kde nepostačí smluvní ujednání. Pro moderní úpravy je charakteristická i ochrana před zneužitím silnějšího postavení. Bez ohledu na jeho mladý věk lze říci, že prvních 5 let ukázalo, že **občanský zákoník** tyto parametry splňuje. Neznamená to, že by byl ideální právní úpravou závazkového práva, že by nebyl prostor pro zlepšení. Nebuďme ale naivní, žádná taková úprava nikdy existovat nebude.

Přínosem nové úpravy závazkového práva je odstranění duality úpravy závazků, přiblížení zahraničním úpravám a jejich řešením, obecně otevření možností, kde dřívější rigidní úprava zatížená padesátiletou aplikací příliš prostoru nedávala. Tato otevřenost vede k rozmachu právní vědy, komparatistiky, ale i k širšímu a přesnějšímu použití zákoníku v praxi. Kdo věděl před novou úpravou závazků o čekatelských právech, možnostech postoupení smlouvy, smlouvě o zdravotní péči, možnostech splnění dluhu třetí osobou, pojistném zájmu, překvapivých ujednáních v obchodních podmínkách, potvrzujících dopisech? Snad

každý byl zatížen dogmatem toho, co se kdysi učil (příkladem budiž rozlišení privativní a kumulativní novace). Pozitivně může být vnímáno odstranění požadavku bezvadnosti pro provedení díla (§ 2605 a 2628 ObčZ) nebo rozšíření ochrany bydlení nejenom na byty (§ 2237 ObčZ).

Neznamená to, že by úprava nepřinášela žádné problémy. Otevření nových možností přináší i nové výkladové otázky. Na tomto místě stačí vzpomenout otázku porušení zákazu postoupení pohledávek (§ 1881 odst. 2 ObčZ), existence „záruky“ při prodeji zboží v obchodě (§ 2165 ObčZ), možnost osvobození při postoupení pohledávky (§ 1899 ObčZ), rozsahu aplikovatelnosti § 1890 odst. 2 ObčZ, vymezení neurčité a nejisté pohledávky v úpravě započtení (§ 1987 odst. 2 ObčZ), použitelnosti úpravy převzetí majetku (§ 1893 ObčZ) atd. K širšímu využití úpravy závazků povede samozřejmě přesvědčivé vyřešení těchto otázek, zejména v soudní judikatuře. Dnes jsme svědky často vylučování dispozitivní úpravy či nahrazování zákonné úpravy vlastním ujednáním (např. v oblasti úpravy kontraktace nebo adhezních smluv).

Zatímco praxe se snaží potenciál nové úpravy využít, je otázkou, nakolik jej využije soudní judikatura při řešení sporů. Zatím se soustředí především na řešení sporů podle předchozí úpravy, možnost myšlenkového odchýlení se od dosavadních přístupů, nabídnutí lepších řešení, však zůstává ne vždy využita. Kritizováno může být setrvávání na rigidním pojetí smluvní pokuty se sankcí absolutní neplatnosti pro cokoliv, co se odchyluje od zákonného vymezení.¹⁶ Rozpaky může vyvolat, také ve vztahu ke starší úpravě, nové pojetí prominutí dluhu.¹⁷ Těžko lze, již v režimu nové úpravy, obhajovat názor, že k uzavření smlouvy s třetí osobou se nelze zavázat ve smlouvě s osobou jinou, ledaže jde o nepřímé zastoupení.¹⁸ Místo pouhého odkazu na starší judikaturu by stálo za to některé otázky opětovně zvážit. V odborné literatuře se neseťkaly s pochopením ani úvahy o výpovědi z nájmu bytu bez výpovědní doby podle § 2291 ObčZ.¹⁹

Na druhou stranu pozitivně lze hodnotit např. změnu přístupu k možnostem moderace smluvní pokuty po provedeném započtení.²⁰ Na tomto místě je třeba ocenit odvalu nižších soudů, když se argumentuje i literaturou k novému občanskému zákoníku.²¹ Svůj smysl našel § 2238 ObčZ.²² Racionální je i přístup k možnostem výpovědi z nájmu bytu podle § 2288 odst. 2 písm. a) ObčZ, jestliže pronajímatel potřebuje byt pro sebe.²³

Přes předškolní věk by úpravě závazkového práva slušela menší „plastická operace“. Je ostudou, že za celé období se přes provedené novelizace nepodařilo odstranit legislativně-technické nedostatky, které byly zjevné již před jeho účinností (např. § 2072 odst. 2, § 2438 odst. 1 ObčZ). Nikdo se ani nepokusil vytvořit např. ucelenou, vnitřně konzistentní úpravu prodeje zboží v obchodě, přestože jde o úpravu každodenně používanou (tzn. sjednotit režim vad, „záruk“, výjimek, lhůt k vytknutí a uplatnění práv z vad, ale i vymezení předmětu).

Místo „plastických operací“ jsme svědky spíše „amputací“. Zatímco před 10 lety zněly zuřivé námitky proti původní koncepci nezačlenit obecnou úpravu ochrany spotřebitele do občanského zákoníku, dnes se ozývají ze stejného tábora hlasy úplně opačné. Jako by se úroveň ochrany spotřebitele odvíjela od toho, kde se nachází. Nepoučení praktickými obtížemi se zvláštním obchodním zákoníkem se vrháme do tvorby zvláštního spotřebitelského zákoníku (což neznamená, že by nebylo co zlepšovat).

Smutným příkladem, který již proběhl, je změna úpravy zájezdu. Jde o společné dílo evropského²⁴ i českého zákonodárce (např. § 2540 odst. 2, § 2549 a 2549a ObčZ). Soukromoprávní úprava zájezdu sice v občanském zákoníku zůstala, ale fakticky se nedočteme, kdy se má použít (definice zájezdu je ve zvláštním předpisu). Jinou novelou pak byla omezena ochrana spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory; tato ochrana se nově nevztahuje na smlouvy o finančních službách [§ 1840 odst. 1 písm. f) ObčZ].

X. Náhrada škody

Náhrada škody (delikt ní i smluvní) je v **občanském zákoníku** upravena koncepčně zcela jinak, než tomu bylo dříve. A nejde pouze o odstranění dualismu mezi občanským a obchodním právem nebo o opuštění myšlenky jednotného civilního deliktu (viz **§ 420 ObčZ 1964**). Pravidla jsou nyní vystavěna kolem čtyř základních skutkových podstat (porušení dobrých mravů, zásah do absolutního práva, porušení ochranné normy a porušení smluvní povinnosti). To od adresátů vyžaduje nejen nový způsob přemýšlení o starých známých předpokladech náhrady škody (protiprávnost, škoda/újma, kauzalita, zavinění), ale též porozumění novým pojmům. Vždyť kdo tu do r. 2014 znal a užíval pojmy jako ochranný účel normy (či smlouvy), čistá ekonomická újma, následná škoda, pozitivní a negativní interese apod. Ne, nejsou to legální pojmy, ale pojmy doktrinární, jejichž znalost je dnes nutná ke správné aplikaci pravidel o náhradě škody. Stále častěji se proto pro poučení obracíme též do příbuzných právních řádů (zejména rakouského a německého), kde s těmito pojmy již dlouhou dobu pracují. Svědčí o tom i literatura, která k této oblasti vznikla.²⁵

Došlo též *k rozbití starých schémat*, např. o subsidiaritě nároků z bezdůvodného obohacení (nyní nárok na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení stojí vedle sebe, a je na poškozeném, aby si zvolil, jaký z nich uplatní), nebo o nemožnosti domáhat se náhrady škody přímo po zaměstnanci, který jedná jako pomocník zaměstnavatele (nyní to možné je). Doposud však není jisté, jak se tyto nové přístupy odrazí v soudní praxi, která má často tendenci setrávat na cestě své předchozí judikatury, byť všichni okolo vidí, že je chybná.

Jedním z nedávných případů, nad kterým zůstává rozum stát, je rozhodnutí, v němž se soud řešící případ podle dnešních pravidel přidržel své judikatury ze 70. let minulého století.²⁶ Řidič nedal přednost v jízdě, narazil do jiného auta, ve kterém zemřela matka a její dvě děti. U babičky se v důsledku této události, které se přímo neúčastnila, rozvinula duševní porucha, která vyústila v invaliditu III. stupně. Soud rozhodl, že mezi vzniklou újmou na zdraví babičky a jednáním pachatele není dána příčinná souvislost, a proto nelze takové oběti přiznat nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Rozhodnutí tak připomnělo, že problematika kauzality není v českém právním prostředí doposud dostatečně kultivována.²⁷

Tím se dostáváme k oblasti náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, která je v posledních 5 letech „nejživější“. **Občanský zákoník** opustil bodovou vyhlášku a ponechal praxi prostor pro stanovení vlastních vodítek, která budou pomáhat objektivně posuzovat nároky dle **§ 2958 ObčZ**. Byla vytvořena tzv. „Metodika k odškodňování nemajetkových újem podle § 2958“, kterou lze považovat za užitečný nástroj, zejména s ohledem na zajištění předvídatelnosti při rozhodování o odškodňování újem na zdraví. Má doporučující charakter, získává si však silné renomé a v dalších letech bude jistě dále precizována a budou odstraněny některé její problematické aspekty.

Z pohledu obchodní praxe se v posledních letech nejdůležitější změnou ukázala možnost smluvně modifikovat povinnost k náhradě škody (s limity danými **§ 2898 ObčZ**). Pro podnikatele jde o velmi významnou věc především tam, kde je plnění povinností spojeno s vyšší mírou rizika (výzkumné práce, projektové práce, zavádění nových technologií apod.), při stavbách tzv. na klíč nebo při dodávkách větších investičních celků a v jiných obdobných případech, uskutečňuje-li podnikatel dodávky nejen ze své vlastní produkce, ale využívá-li i dalších dodavatelů.

Právní úprava náhrady škody není bez chyb a do budoucna bude třeba věnovat pozornost i některým základním otázkám, které doposud nejsou zcela vyjasněny (např. vztah prevenční povinnosti a základních skutkových podstat, vztah pravidel na náhradu škody v **zákoníku práce** k pravidlům v **občanském zákoníku**). Zároveň je třeba říci, že se prozatím neobjevil zásadní důvod k novelizačnímu zásahu do této pasáže **občanského zákoníku**.

XI. Obchodní korporace

S přijetím zákona o obchodních korporacích šla mnohá varování a mnohé legendy, někdy měl člověk skoro pocit, že přichází doba temna a ten, jehož jméno se nesmí vyslovovat, ovládne místní pláň a města. Realita byla a je samozřejmě jiná, ostatně svět obchodních korporací je většinou světem racionality a pragmatismu, což nutí a vede k hledání řešení i tam, kde na první pohled nejsou. A nutno dnes s povděkem říci, že tento myšlenkový předpoklad nakonec ovládl nejen běžnou praxi, ale také praxi justiční a publikované komentáře.

Zákon o obchodních korporacích byl koncipován jako *integrální součást nového soukromého práva*, jehož obsah je třeba číst jako souhrn specifických pravidel, která doplňují obecnou úpravu právnických osob. Tento koncepční předpoklad byl utvrzen i tím, že klíčové pojmy, včetně např. povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře, byly vystaveny jako obecné kategorie pro všechny soukromé právnické osoby a v mnohém i pro právnické osoby veřejného práva. Korporační právo se tak pokusilo vystoupit z jakéhosi hospodářskoprávního stínu **obchodního zákoníku** a jasně deklarovalo, že má být vždy vykládáno nejen ve světle jeho vlastní teorie, ale zejména v limitech obecného občanského práva. Jinými slovy, znovu se tím opouštěla dobová koncepce „komplexních právních úprav“.

Praxe samozřejmě mnoho pravidel nového práva aplikovala podle zkušenosti s obchodním zákoníkem, resp. s využitím dobové judikatury, což na jedné straně umožnilo lepší přechod na nové podmínky, ale současně přineslo určité zploštění. První reakce na některá rozvolnění regulace zejména kapitálových společností byly tak spíše negativní, nicméně postupná praxe a rozvoj diskuse i to nakonec prolomily. Dnes už je tak doktrinárně uznáváno, že mohou existovat podíly s úbytkem práv nebo s jinými jejich modifikacemi, že může existovat jednočlenná správní rada akciové společnosti či že pro souhlas valné hromady s převodem podílu není nutná forma veřejné listiny.²⁸

Lze konstatovat, a ukazují to stěžejní publikované komentáře k zákonu, že právní úprava nevykazuje mnoho míst, kde by existovala fatální odborná neshoda, nicméně je samozřejmě řada míst, kde se konečný názor teprve hledá. Typicky lze poukázat na (staro)novou diskusi o části závodu, kterou část odborné veřejnosti chápe jako samostatnou pobočku, kdežto jiná část jako jakoukoliv významnou část celku. Široká diskuse se také vedla nad jinak nezajímavým tématem souběhů, které doznaly řadu judikatorních změn, aby se na konci uznalo, že je možné je sjednat, byť nezaloží pracovněprávní vztah.²⁹ Nejasnosti panují též ohledně některých aspektů úpravy monistického systému vnitřní struktury orgánů akciových společností, především co do možného vymezení působnosti správní rady a statutárního ředitele. Nicméně v praxi se tento monistický model přesto hojně využívá, a to zejména pro jeho nižší personální a ekonomickou nákladnost.

Lze samozřejmě vysledovat i judikatorní závěry, které jsou obtížně obhajitelné, a mnohdy není zjevné, proč bylo potřebné tuto formu výkladu volit, resp. jaký ochrany hodný zájem měl být chráněn. Typickým příkladem může být rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci zaměstnaneckého člena statutárního orgánu³⁰ či zákaz společného jednání prokuristy a člena statutárního orgánu.³¹ Odlišnou skupinu případů tvoří situace, kdy se různými cestami interpretace dojde ke stejným, resp. obdobným závěrům.

Odbornou veřejnost i nadále zaměstnává např. spor o to, zda lze pravidla řízení obchodní korporace přenášet i do světa jiných právnických osob, typicky zda lze aplikovat pravidlo podnikatelského úsudku i pro rozhodování správní rady nadace. Zatímco část odborníků danou možnost s odkazem na funkcionalitu tohoto pravidla vylučuje, resp. silně omezuje, jiná část ji podřazuje pod výklad obecného pravidla péče řádného hospodáře, jakožto povinnosti, která nestojí na koncepci odpovědnosti za výsledek. Ačkoliv oba výklady uzavírají obdobně v té míře, že podnikatelský úsudek bude užít spíše raritně, metody, s jejichž využitím k tomu docházejí, jsou fundamentálně odlišné.

Poněkud paradoxním vývojem prošla úprava povinné zaměstnanecké *kodeterminace*. Nejprve byla zákonem o obchodních korporacích zrušena, nicméně následně pak novelou zákonem č. 458/2016 Sb. s účinností od 1. 1. 2017 opětovně uzákoněna, byť nikoli již v původním rozsahu (původní hranice pro vznik povinnosti na 50 zaměstnancích byla posunuta na kótu 500). Povinná kodeterminace vyvolává však mnohé otázky. Především pak tu, zda je rozumný výklad, podle kterého se povinnost zaměstnanecké kodeterminace nevztahuje na akciové společnosti, které si zvolí monistický systém vnitřní struktury, jak někteří dovozují.

Máme nicméně za to, že budoucnost korporačního práva je právě v těchto diskusích a v hledání metodologicky obhajitelných řešení, která budou praxi pomáhat a rozvíjet ji, nikoliv skokově měnit. Tomuto však bohužel nenapovídá návrh novely připravené Ministerstvem spravedlnosti, který mnoho věcí hodlá podstatně změnit, aniž by bylo doloženo, že je to potřebné. Ukázalo se totiž, že *korporační právo neskočilo do temnoty*, ale že je v zásadě rozumně uchopeno a aplikováno.

Poznámky pod čarou:

- * Petr Bezouška, Bohumil Havel, Milan Hulmák, Filip Melzer, Zdeňka Králíčková, Vlastimil Pihera, Kateřina Ronovská, Petr Tégl, Ivo Telec.
- 1 K „nezávazné“ povaze a využitelnosti metodiky viz např. rozhodnutí ÚS č. j. IV. ÚS 3122/15-1, či NS č. j. 6 Tdo 1791/2016-66.
- 2 Viz § 9 odst. 2 písm. e) OSŘ a § 3 odst. 2 písm. a) ZŘS, též rozhodnutí NS sp. zn. 29 Cdo 3307/2016 ve vztahu ke spolkům.
- 3 Např. rozhodnutí NS sp. zn. 29 Cdo 3478/2016.
- 4 Rozhodnutí NS sp. zn. 29 Cdo 3225/2016.
- 5 Rozhodnutí NS sp. zn. 29 Cdo 4197/2015.
- 6 S argumenty ve prospěch respektu svobodné vůle zakladatelů (*in dubio mitius*).
- 7 Rozhodnutí NS sp. zn. 29 Cdo 387/2016.
- 8 Rozhodnutí VS v Praze sp. zn. 14 Cmo 296/2016.
- 9 Např. letecký rejstřík, rejstřík ochranných známek, patentový rejstřík, rejstřík topografií polovodičových výrobků atd.
- 10 Rozhodnutí NS sp. zn. 22 Cdo 5330/2015.
- 11 Rozhodnutí NS sp. zn. 25 Cdo 1970/2015.
- 12 Srov. např. usnesení NS z 29. 5. 2018, sp. zn. 23 Cdo 505/2018, nebo rozsudek NS z 30. 7. 2018, sp. zn. 33 Cdo 3682/2017.
- 13 Srov. rozsudek NS ze 7. 6. 2017, sp. zn. 23 Cdo 3894/2015.
- 14 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014 ze dne 23. 7. 2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES. Zákon č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce.
- 15 Blíže viz Eliáš, K., Zuklínová, M. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. 1. vyd. Praha: Linde, 2001.
- 16 Rozhodnutí NS sp. zn. 23 Cdo 3894/2015.
- 17 Rozhodnutí NS sp. zn. 20 Cdo 3707/2017.
- 18 Rozhodnutí NS sp. zn. 33 Cdo 671/2017.
- 19 Rozhodnutí NS sp. zn. 26 Cdo 4249/2016.
- 20 Rozhodnutí NS sp. zn. 31 Cdo 927/2016.
- 21 Rozhodnutí KS v Plzni sp. zn. 64 Co 403/2016 (Soudní rozhledy, 2017, č. 4, s. 123).

- 22 Rozhodnutí NS sp. zn. [26 Cdo 1236/2015](#), srov. též nálezy ÚS sp. zn. II. [ÚS 658/18](#).
- 23 Rozhodnutí NS sp. zn. [26 Cdo 1454/2016](#).
- 24 Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2302 ze dne 25. 11. 2015 o souborných cestovních službách a spojených cestovních službách.
- 25 Za všechny *Melzer, F., Tégl, P. et al. Občanský zákoník – velký komentář*. Sv. IX. § 2894–3081. Praha: Leges, 2018, nebo *Bezouška, P. Komentář k § 2894–2971*, in *Hulmák, M. et al. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.
- 26 Usnesení NS z 20. 6. 2018, sp. zn. [4 Tdo 302/2018](#).
- 27 Byť zde vznikla velmi přínosná publikace: *Doležal, T., Doležal, A. Kausalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016.
- 28 Srov. rozhodnutí NS sp. zn. [Cpjn 204/2015](#).
- 29 Srov. rozhodnutí NS sp. zn. [31 Cdo 4831/2017](#).
- 30 Srov. rozhodnutí NS sp. zn. [29 Cdo 880/2015](#) (R 20/2016), kritika in *Eichlerová, K., Havel, B., Pokorná, J., Ronovská, K. Překvapivé rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR k zástupci právnické osoby pro zaměstnance (§ 164 odst. 3 ObčZ)*. *Právní rozhledy*, 2016, č. 3, s. 96–99.
- 31 Srov. rozhodnutí NS sp. zn. [29 Cdo 387/2016](#).